

HECE TAŞLARI

25

aylık şiir dergisi

On5mart2017

elektronik haberleşme adresi

hecetaslaridergisi@gmail.com

BU SAYIDA

Mehmet AYCI / Cumali Ünalđı HASANNEBİOĞLU / Talat ÜLKER/Nurullah ULUTAŞ / Mehmet EKİCİ / Mustafa IŞIK / Osman FERMANOĐLU / Ahmet URFALI Fahri HOŞAB / Majid Teymourifar SEFA/ İbrahim SAĞIR / Musa SERİN / Mehmet PEKTAŞ / Durani KOCAGA / Rafet AKSOY / Cahit CAN / Gülden TAŞ / Doç. Dr. İrfan GÖRKAŞ / Erol BOYUNDURUK / Osman Bölükbaşı DARA / Esat ANIK Tayyib ATMACA/Seyit KILIÇ/Yasin MORTAŞ

BAHAR SANCISI

Ağzını batıdan doğuya açıp, bahar havasını soluyanların, dilinin altında otpor baklası, daha ıslanmadan meydana çıkıp, sosyal medya üzerinden dünyaya, tirad okumayı sürdürdursun, daha dün tunus'ta buazizi'yi, meşale yaptılar gündüz karardı, nasıl çiğnediler yase-minleri.

Bin sekiz yüz otuz yılından sonra, fransız zulmünün daniskasını, yaşadı yaşıyor ceza-yir hâlâ, bin dokuz yüz doksan iki başında, ilk cemre havaya düşecek sandık, karakış kaldığı yerden başladı, zulüm sokaklardan caddeye taşıtı, düşük yaptı demokrasi gelini, menekşeler bir gün yüzü görmedi.

Tuzu kurulara eğlence lazım, unutamadılar ömer muhtar'ı, insan ekmek için silah üre-tip, sınırsız özgürlük sınırsız para, bedenini çektiği hayvani arzu, sundular otpor'un çocukla-rına, gözlerini yumdu dünya devleri, önce kaddafi'yi menat ettiler, sonra bir lağımda sizlere ömür.

Komşudaki yangın komşuya sıçrar, dar geldi mısır'a tahrir meydanı, sedat'ın varisi hüsnü mübarek, ha gitti gidecek diye beklerken, bu işlerin organize çetesi, çaktırmadan yol açtılar mursi'ye, ihvan birden zafer sarhoşu oldu, kendine ha geldi gelecek derken, baktık sisi oldu bekçi kümese.

Bize ne geldiyse batıdan geldi, yeni dünya düzenini çizenler, bir ateşte suriye'ye atıldılar, kaç kez ahmet abi araya girdi, nuh dedi peygamber demedi esed, dera'da başlayan bu küçük yangın, sonra başka şehirlere sıçradı, şimdi ateş bize doğru geliyor, ne uzun sürermiş bahar sancısı.

Jayyib Atmaca

EŐIKTEN

Mehmet AYCI

Tutku der geçersin, yanar ellerin
Adsız bir rüzgârın ezgilerinden
Gökyüzü mü mavi toprak mı serin:
Bin hayret kapısı gözgülerinden

Eser her kılıkta o adsız rüzgâr
Estikçe yazıdan sızıya uğrar
Daha dil görmemiş rüyaların var
Çıldırın kızların yazgılarından

O kızlar rüyada küle kan dokur
İğneden iplikten kınadan dokur
Okudukça bitmez bir roman dokur
Gönül düğümünün çözgülerinden

Tutku der geçersin, seni tutar su
Açılır yundukça dilin uykusu
Bir alevden ata çevirir usu
Çekilir gidersin çizgilerinden

Bu konuşma, 14 Mart 1987 günü, Türkiye Yazarlar Birliği'nin Ankara Hatay Sokak'taki o efsanevi Genel Merkezi'nde yapılmıştır. Hikâyeci Rasim Özdenören ve Şair (Prof. Dr.) Necati Polat'ın konuşmacı olduğu, "Günümüzde Sanatın Meseleleri"ni işleyecek toplantı öncesi; yöneteceğim toplantıda, sanatın sesini vurgulamak, geleceğe not düşmek adına yapılan bir konuşmadır.

Sanatın, atılmayı bekleyen bir eski ve değersiz eşya gibi horlandığı günleri yaşıyoruz, üzücüdür. Bu hüznün, bu ülkede yaşayan ve gidişattan kendine sorumluluk payı düştüğüne inanan herkesi kapsar, kapsamalıdır.

Medenilik ve ilkelik, medeniyet ve barbarlık... İnsanın içerisinde zaman zaman ortaya çıkan duygular. Kendi cevherine toplumdan aldığı etkileri katan insan, güzelliklere bakışını bu çerçeve içerisinde ortaya koyar. Sanatı horlayacak kadar sığ, hayatı tekdüze yaşayacak kadar boyutsuz, gündelik telâşın kapsamından kendini kurtaramayacak kadar köle bir yığına sahip olan ülke; yönetimi ve yurttaşıyla hâlden utanmalıdır.

Bir estetik kuramcısının dediği gibi, "Barbar insan tipi bilgisiz, o ölçüde de korkaktır." Bir turnusol kâğıdı gibi bu ölçüyü her zaman, her yerde, her tarih diliminde kullanmak mümkün: Sanatın karşıtlarının kafalarında bilgisizlik, yüreklerinde korku, saçlarından tırnaklarına kadar barbarlık vardır.

Sanattan anlamamanın, sanat eserlerine ilgisizliğin meziyet sanıldığı ve sayıldığı günleri yaşıyoruz. İnsanoğlu güzellikleri kavrayabildiği ölçüde yaşadığı hayatın künhüne vakıf olabilir inancındayım. Sığ ve boyutsuz insanla bir yerlere varacaklarını ümit edenler, tarihi bilmeyenlerdir. İnsanoğlunun var olduğu günden günümüze dek olagelen nitelikli hadiseleri, kendi idrâk sınırları içerisinde algılayanlar bilirler ki, nice güçler tarihin akışı içerisinde unutulmuştur da; günümüze intikal eden, yaşadığı dönemdeki güçler ve güçlüler tarafından hor görülen, mesela bir şairin birkaç mısraıdır. Sokrates'i yargılayan ve ölüme mahkûm eden mahkeme üyelerinin ismini hatırlayan var mıdır? Sanmıyorum. Ancak Sokrates'in ismini ve haysiyetini savunması, yaşayan ve yaşayacak insanlara bir onur simgesi olmaya devam edecektir.

Üzerinde yaşadığımız, içine karılıp toprak olacağımız şu yeryüzü, nice insanları toprağına kardı. Ayaklarını yeryüzü üzerinde geren ve göğsünü şişiren insan, olsa olsa kendi kofluğunun balonunu şişirmektedir.

Zaman, kendi seyri içerisinde birçok şeyin yivini ve setini aşındırmakta, dağları bile törpülemektedir. İnsanın yaratıldığı günden beri; doğru olan, güzel olan, Hak olan, bu seyir içerisinde rengi solmadan, çizgileri silinmeden yaşayabilmektedir. Rastgele olmayan kalıcıdır, alâlade olmayan köklüdür. "Kötü süvari hem atı korkutur, hem de ürkmüş attan korkar" sözü de doğrudur.

Sanat eserini okumayan, okuma konusundaki imkânlarını değersiz yayınlara tahsis eden okuyucuya sözümüz yoktur. Bilinmelidir ki okuyucu belirleyici etkidir. Zincirin ilk halkasıdır. Sorumluluk taşıyan, insanın bugünü ve geleceği üzerine kafa yoran okuyucu, yazılı ve sözlü basın organlarını, sanat eserini konu edinmek zorunda bırakmalıdır. Bunu başaramazsa, yani mevcut yayınları iyi ve güzel olana doğru yönlendiremiyorsa, mesela, kitap okumayı belirli bir süre boykot edebilmelidir. Televizyon ve radyosunu kapatabilmelidir. Daha da önemlisi kâğıt hurdasından başka bir şey olmayan vasıfsız gazeteyi okumamalıdır.

Fikir ve sanat adamlarını, bu konuda hassasiyete ve etkin tedbirler almaya çağırıyorum. Herkes elindeki imkânının hesabını vermek zorundadır. Olumlu kullanmak zorundadır. Yazarları, ellerindeki yayın imkânlarını bu konuda işleyerek değerlendirmeye çağırıyorum.

Bilinmelidir ki, yarına dair hayat görüşünün şekillenmeye başladığı her kafanın alacağı görüntü, bugünün basın yayın organlarının izlerini taşıyacaktır. Sanatçılar vebal altındadır. Sanatçıya ilgisiz toplum da...

"Sanatın, atılmayı bekleyen bir eski ve değersiz eşya gibi horlandığı günleri yaşıyoruz, üzücüdür. Bu hüznün, bu ülkede yaşayan ve gidişattan kendine sorumluluk payı düştüğüne inanan herkesi kapsar, kapsamalıdır" sözünü tekrarlayarak, noktalıyorum.

AŞK PEŞREVİ

Talat ÜLKER

Dışındayım göğün, denizin, yerin
Farklıyım, amma ki, tuhaf değilim
Sanma ki her halim senin eserin
Sen “anka” değilsin ben “kaf” değilim

Sevmesem gözlerin bu kadar derin
Olmazdı, bozulsun bütün ezberin
Nesnesi olduğun tüm cümlelerin
Öznesiyim ey yar, boş laf değilim

Gayri ne kısalır ne de uzarım
Senden gayrisine değmez nazarım
Ben seni okuyup seni yazarım
Bir başka kalemden ithaf değilim

Hasret tarlasında can başağyım
Sevda menzilinde yol kavşağyım
Ben senin göğünde gökkuşağyım
Işık geçmez benden, şeffaf değilim

Mana denizinde parlak sözüne
Varlık aynasına düşen yüzüne
Canda parıldayan şehla gözüne
Paha biçemem ki, sarraf değilim

Biri söz dinlemez birisi mağrur
Bir tarafta gam var bir yanda sürur
Aklım gönlüm ile didişip durur
Çekildim aradan, taraf değilim

Gözlerin aklıma düştüğü zaman
Yarılır yağız yer, çöker asuman
Kanımla yazılır bu ulu ferman
Mührüm ve imzam var, paraf değilim

Dolanıp duruyor gam etrafımda
Hüznün hissesi var itirafımda
Sakın ha eskime gönül rafımda
Antika saklamam, sahaf değilim

Sevda aklın gönle esaretidir
Tut ki bir delinin cesaretidir
Cümle günahların kefaretidir
Aşkla mükellefim, muaf değilim

Senin için sürgün olan Âdem'im
Ve tövbenden arta kalan matemim
Seninle ya cennet ya cehennemim
Kalmam ara yerde, araf değilim

Süvarisi benim hayal atının
Mührünü ben vurdum aşk ruhsatının
Sen Belkıs'ı isen bu aşk tahtının
Ben de Süleyman'ım Asaf değilim

İKİ ŞİİR

Nurullah ULUTAŞ

SON NAĞME

öksüz bir gecenin koynunda yüzen
yaralı martı mı beyaz ellerin
yetim bir çığığlı susturmak için
boşlukta gezinir rüya gözlerin.
zülfünden assalar ruhumu göğse
diner mi hasreti aşka gönlümün
nasipsiz mazimin hasreti desen
siner kıyısına beyaz ölümün.

ben kirlenmiş çağın akrep avcısı
sararmış bir hüznün gamlı sesiyim
hayat girdabında perişan yorgun
inleyen kemanın son nağmesiyim.

ÖYKÜ

sönünce güneşi gönül dünyamın
elimde acı bir hatıra kaldı
puslu bir sevdıyla örtülü sevdam
menekşe gözlerim yollara daldı.

kar yağdı dağına sevda çölümün
alevler raksetti kirpiklerimde
uyuyan bir yıldız silkindi ilkin
tenimde sıcacık bir buse kaldı.

ürperten hayali duyunca ruhum
o an atıverdi boşluğa canı
susunca geceyi avutan şarkım
ruhundan kopmuş bir soğuk ten kaldı.

PÜRYAN ET BENİ

Mehmet EKİCİ

Bergüzar buse ver gül yanağından
Benliğimden sıyrır üryan et beni.
Kanım yansın boşluktaki çığığlıktan
Ateş-i Aşkınla püryan et beni.

Eleğim sağmadan süzölsün renkler
Ona doğru uçsun tüm kelebekler
Bir ışık demeti olsun çiçekler
Bir kere kokla da kurban et beni.

Mektubuma sen yapıştır pulunu
Ha demeden hayran eyle kulunu
Öğret bana o menzilin yolunu
Kanat bağla bir "Hazerfan" et beni.

İplik iplik, yumak yumak çileyim
Arı gibi çiçeklerle geleyim
Eli değil, ben kendimi bileyim
Mücrimim tövbekâr pişman et beni.

Gelincikler yaslı, sümbüller yetim
Işık hızı, lale kanı servetim
Anam, eşim en mukaddes nimetim
Islak gözlerinde müjgân et beni.

Bulut ol, yağmur ol sula gönlümü
Benden kopar, sana ula gönlümü
N'olursun kaptırma kula gönlümü
Bir nefes de olsa, mihman et beni.

Kan akan ırmaklar erguvan olsun
Her nefeste nefsim perişan olsun
Tüm benliğim gözyaşımda boğulsun
Gülzârında açan reyhan et beni.

Ellerden, dillerden, bellerden emin
Yıkılmadan gökler, çökmeden zemin
Asra ederim ki en büyük yemin
Sadece nefsim düşman et beni.

HAYKIRIŞ

Mustafa IŞIK

İki elim kanda olsa lâ kokar bakışların
Gönül sana uçmaya, tek kanatlı bir kuştur
Yıllar yılı bin özlemle ben hep seni ararım
Gözlerim gözlerine canhıraş haykırıştır.

Ayrılığa ölümün ikiz kardeşi, derler
Nice demir çarıklar, eskittim ben yoluna
Kordan sıcak rahlede abasız bir dervişim
Ayrılık da ölüm de, ikisi birdir bana.

Günü ilk haber veren damımızda serçesin
Denizlerin adına düştün yoksun uykusun
Ceylanın sağ göğse nişane kör kurşunsun
Avcıyı yardan eden gülüşünden ver bana.

Dünya dinmez inilti, melalin pür haliyle
Yaşlı ırmağın suyu, bırak tersten akmayı
Ten kafeste eskidi, ruhun dinmez acısı
Başımdan vazgeçtim, vakitsiz hayalinle.

Yap diye değil Hızır, kayık çoktan delindi
Su çırpındı yürekte, tufanımla boğuldum
Yanı başıma komşu, sabrınla gel ya Musa!
Yalnız ölen kardeşe düşen karakargayım.

İçinden rüzgâr geçen evlerin hüznün yanı
Vakitsiz gidişlere, emanet kör hevestir.
Tutuşturur denizi, kem gözlerin sürgünü
Yangının sönmüş külü, yitik sesine sestir.

Ey, gece zifirine akı katan merhamet eli!
Ey, mahzun ihaneti sığaya çeken hançeri!
Yüzümü yapıştırdım göğün har yanağına
Bin nedamet ahıyla içtim vuslat zehrini
Seher vaktine katıp, serçeleri uçurdum.

İKİ ŞİİR

Osman GERMANOĞLU

KERKÜKLÜ GENCİN AĞRISI

Herkes kendini ağlar
Barı beni sen ağla.
Girme derdin içine
Bir kadar yüzden ağla.

Gözünü silen olsa
Halını bilen olsa
Yüzüne gülen olsa
Sen de kımış, şen ağla.

Ölüm bakar kıykacı
Ağlama acı acı.
Arkanca çiçek açır
Gözünden düşen, ağla.

Bak sabaha, akşama
Yaş geldise, saklama
Canım gözüm ağlamak
Olmasın peşen, ağla.

Boyun gezen kolumsan
Eli yalın kalmısan
Ya çok kövrek olmusan
Ya ben ölmüşem, ağla.

İNSAN OLANIN

Boş olanı dolu etmek
Susuz yeri sulu etmek
Cengelliği yolu etme
İşidi insan olanın.

Hamı tanıya neslini
Unutmaya öz aslini
Kula çeviren nefsinin
Dişidi insan olanın.

Bir olur öldüren, ölen
Kim gökten inir zenbilnen
Her yerde birdi, ben bilen
Çeşidi insan olanın.

Gözü hayata düz bakan
Kimsesize yiye çıkan
Bayrak tek yüceye kalkan
Neşidi insan olanın.

Eğer altındasa atı
Hiç bağlanmaz basaratı
Değişmez en büyük adı
Kişidi insan olanın.

ŞİİRDİR DAMLADA DERYAYI GÖRMEK

Ahmet URFALI

Şiir, bir kaygının dışı vurumudur.
Şiir, ulu hasretlerin diğer adıdır.
Şiir, bilen insanın sorumluluğudur.
Şiir, paylaşmanın ilk adıdır.
Şiir, zorluğun mengenesinde bir kanatlanıştır.
Şiir, insanın yürek ürperişleriyle sonsuzluğa uyanmasıdır.

Yoksul bir hıçkırık gelir de bütün ağırlığı ile göğse oturur, tatlı canı daraltır, çaresizlik iki damla gözyaşı olup yanaklarından süzülür, sessiz bir feryat, mavi göğün yücesinden masum bakışlara teselli olsun diye ağıtlar yakar ve tutulmazsa muhtaç bir yetimin elinden sorgulanmak mukadder olur, sonrasında vakti gelmiştir yazmanın.

Şiir; tan ağartısıdır, gün ortası aydınlıktır.
Yazıya dökülmeyen hiçbir çılgılık, içteki depremin sesini ne derecede etkili anlatabilir?

Şiir, yitik tarihlerin esatire bürünmüş macerasının tanığıdır.
Şiir, acısına kırağı düşen anaların uğunup ağlamasının hüzzamdan tutanağıdır.
Şiir, karayel kavruğu bozkırın uzak sulara duyduğu özlemdir.
Şiir, çıvgın fırtınalar ortasında asude baharların yeşermesidir.

Şiir, eldeki imkânların nerede ve nasıl kullandığının yargılanması ve giydirilen ateşten gömleğe dayanma gücünün sınanmasıdır.

Şiir; insanın gönlünde birlikte bulunan cemali ruh ile celali nefsi, edeple terbiye ederek kemale ulaşmaktır. Başkalarına, iletilecek bir sözü olanlar yazar.

Şair herkesin göremediği bir şeyi görür, tatmadığı bir duyguyu tatar. Bir sevinci, bir üzüntüyü edebi-estetik süzgecinden geçirir ve yazmaya başlar; ama aslında o, ilk önce kendisi için yazar. Şair, beşerin hayrına doğmuştur ve insanlık için yaşamaktadır.

Her çağda bunalımların, ümitsizliklerin karanlığına şairler ışık tutmuştur.

Şiir, bozkır insanın hüznünlü bir feryadıdır.

Şiir; dayanılmaz hasretlerin, akıl almaz kahramanlıkların, Kerem yanığı sevdaların terennümüdür.

Şiir; umudunu yitirmeyen insanların bir niyaz dilidir.

Şiir; ince bir gönül sızısıdır, elemi gözlerden yaş olup damlayan.

Şiir; bir akşam vakti mavi göğün altında, kerpiç duvara yaslanıp Allah'a meramını açmak, içini dökmektir.

Şiir; kıraç toprağın sesidir, yel tozunu kaldırdığında, önüne alıp götürdüğünde gevenleri.

Acısı yüreğe düşen bir bıçak yarasıdır;

ağlaması göze düşen,

üzüntüsü yüze düşen,

uğunması dize düşen...

Lokman Hekim'in tedavi için verdiği ilacın yaraları azdırmasıdır şiir. Yaylada yazıda bir göç çılgılığıdır, mayası çilelerle yoğrulmuş, alnı akıtmalı tayların kişnemesi, karagöz kuzuların melemesi, bozca potukların bozulması ile çiğdem kokulu dağ rüzgârlarının uğultusudur şiir.

Şiir; nasırlı ellere yağmurun çisil çisil yağmasıdır, bir anne merhametiyle sarıp sarmalamaktır nasır aralarını. Şiir, duyusu deyiş hâline getirmektir. Şiir, asırlık bekleyişlerden alır ilhamını.

Şiir; tabiatın sesidir, boran uğultusudur, sel gürleyişidir, sarı buğdayın boyun büküşüdür hasretlere...

Şiir; ay ile hâlleşmek, karayelle dertleşmektir. Ahları göğü sarsan bir çılgıktır Ümitlerine ayaz değen insanın sızısını içine ilgit ılgıt akıtmasıdır şiir. Metruk evlerin hicranı, gurbetlerin ağıtı, zamansız gidişlerin hüznünlü sesidir şiir. Şiir, kederle yoğrulmuş gözyaşısıdır.

Şiir, can nimeti sözün en etkili ve en güzel söylenişidir. Söz aynadır, insanın içini yansıtır. İnsan sözünden tutulur. Söz; akılla yol alır, duyguyla sevinir veya hüznülenir. Yeni kapılar açar, yeni ümitler doğurur. Sevgi onunla taçlanır, nefret kör kuyulara düşer. Şiirdir, güzel sözün özü. Şiirdir; sözü, sevgi diliyle söylemek. Şiirdir ulu emre itaat: "Sözü gönül alıcı bir biçimde güzelce söyleyiniz." (İsra 23)

TAHASSÜR

Fahri HOŞAB

Muhabbet diyarı ıssız ve sessiz
Köşkleri, bağları kalmış kimsesiz.
Sükûtu tirmalar baykuş sesleri
Güller gazel olmuş, bülbüller dilsiz.

Eskiden bu yurda geldi mi bahar
Sağnak bir mûsiki dinlerdi diyar
Dağlar bulutlardan rahmet sağardı
Kaynardı pınarlar, çağlardı sular.

Bugün o mâziyi hasretle anar
Çağları emzirmiş şu ulu çınar
Yıllar var, bir fâtiha için kabristan
Her akşam fırkatin hüznüne kanar.

Taş taş tükenirken şu kadim duvar
Tek bir ümit için bin evham savar
Çizgisi erimiş ufku gözlerken
İster ki belirsin genç bir şehsuvar.

Muhabbet diyârı bir vuslat bekler
Yetmeyen sabrına yılları ekler
Sînesi dayanmaz bu intizara
Hazin yaşlar döker şefkatli gökler.

AĞAÇ

Majid Teymourifar SEFA

Dağların başında, yamaçta, düzde
Konuşur ağaçlar, yemyeşil sözde

Fısıldar yapraklar, konuşur güler
Sırrımı dinleyip, derdimi biler

Yüreğim dolarken, gözyaşım aksa
Yar benden küserek, kenara baksın

Ağaca söylerim her ne gemim var
Şükürler olsun ki bir hemdemim var

O eski devirden, sırdaştır bana
Yüzünü çevirmez, yoldaştır bana

Ağaçlar şahittir işlerimize,
Yaşamak yolların öğretir bize

Kaybolan yolcuyu, yola getirir
Gölgesi dinçeltir, hala getirir

Bar verir her zaman, minneti olmaz
Muhabbet görürse yaprağı solmaz

Yürekten alışır sazla - avaza
Leyletülkadri'de¹ durur namaza

Kuşlara yuvadır, kol-budakları
Alışır teninden el ocakları

O dem ki elleri matem basardı
Anneler ağaçtan düğün asardı

Bir sıra inanmaz bu haklı söze
Çünkü akılları bağılıdır göze

İnsanı öldürür kalsın ağacı
Kardeşin danarak² söyler ne bacı?

Ormanı yandırıp, çevirir küle
Ayaz tek düşmandır goncaya güle

Gelin ey insanlar sefalı olun
Ağacın aşkına vefalı olun

Çiçeğin koruyun, bar olsun size
Budağın kırarsak, ar olsun bize...

1 Kadir gecesi

2 İnkâr ederek

GAZEL

İbrahim SAĞIR

Gitmez oldu başımdan bir an efkârım benim
Sönmez asla içimde kaynayan narım benim.

Visal-i yâr görünmez nicedir remillerde
Gece gündüz eksilmez bir türlü zarım benim.

Ayine-i hayalim devranı dolaşırken
Gitti elden neyleyim sabr-ı kararım benim.

Geleceği beklerken geçmişin yararı yok
Teselli vermez artık dost-u yâranım benim.

Usandım bu hayatın çözülmeyen fendinden
Gündüzler sizin olsun geceler yârim benim.

Dost diye bellediğim vefasızlar yüzünden
Gün günden ağırlaştı omzumda barım benim.

Boşunaymış bilmedim bunca gayret ve caba
Yanlış yerde kurmuşum kesat pazarım benim.

Ey İbrahim bekleme kimsenin himmetini
Kucaklar şefkat ile belki mezarım benim.

SEN VARSIN

Musa SERİN

Ömür sayfaları hep kare kare
Çizilirken karelerde sen varsın.
Sular geçer köprülerin altından
Şırıl şırıl akışında sen varsın.

Nerde, nasıl, ne söyledin yazılmış
Ortasına resimlerin çizilmiş
İyi, kötü hane hane dizilmiş
Her hanenin duvarında sen varsın.

Dokunan kilimde işlenen nakış
Kaş altından süzülürken bir bakış
İster bahar, ister yaz, istersen kış
Mevsimlerin akışında sen varsın.

Ocakta kaynayan bereket aşısı
Gözün süsü kirpik, kirpikle kaşısı
Kaydırırken su üstünde her taşı
Su üstünde sekişinde sen varsın.

Kuzular melerken koşar koyunlar
Çocuklar toplanır başlar oyunlar
Dedeler, nineler hemî torunlar
Hayat denen serencamda sen varsın.

Sorunca kalbime hopladı birden
Kabına sığmadı zıpladı yerden
Adını anınca akacak terden
Her damlanın akışında sen varsın.

Nefes alsam, önce Rabbim, sonra sen
İşledim yüreğime hep desen desen
Ta yürekten hadi bana gel desen
Koşar iken her adımda sen varsın.

Aydınlı'm sevda bu bilmem ne desin
Çınlar kulağımda hani nerdesin
Yanık bir türküdür, gelirken sesin
Her nefeste, her solukta sen varsın.

OSMANLI HANEDANINDA BİR HANIM ŞAİR: ADİLE SULTAN ve HECE ÖLÇÜSÜYLE YAZDIĞI ŞİİRLER

Mehmet PEKTAŞ

Âdile Sultan'ın Hayatı:

30 Mayıs 1826'da İstanbul'da dünyaya gelen Âdile Sultan, ıslahatçı kimliğiyle tanınan ve aynı zamanda hattat, şair ve musikişinas olan Sultan II. Mahmut'un kızıdır. II. Mahmut, şiirlerinde kullandığı Adlî mahlasından hareketle kızına Âdile adını verdi (Azamat, 1988: 382-383). Âdile Sultan, henüz 4 yaşındayken annesi Zernigar Hanım vefat etti. II. Mahmut, annesiz kalan kızını zevcelerinden Nevfidan Hanım'a emanet etti. Âdile Sultan, Nevfidan Hanım'ın kendisine evladı gibi davrandığını Tahassür-nâme başlıklı şiirinde şöyle anlatır:

*Sonra oldu Nev-fidân kadın bana
Kendi evlâdı gibi sâdık ana (37/85)*

*Kimseye çeşmim yaşın sildirmedi
Vâlidem olmadığın bildirmedi (37/86)*

*Bağrına basdı bana etdi nigâh
Hak oña Firdevs'i etsin câygâh (37/87)*

Nevfidan Hanım'ın himayesinde çok iyi bir eğitim ve terbiyeden geçen Âdile Sultan 13 yaşındayken babası II. Mahmut'u kaybetti. Bu olaydan sonra kendisiyle ağabeyi Sultan Abdülmecit meşgul olmaya başladı. Şaire sultan, İftirâk-nâme başlıklı şiirinde annesi ve babasının vefatıyla ilgili şöyle der:

*Öyle me'yûsum ki mislim görmemiştir bu cihân
Vâlidem cânım idi hem vâlidim Mahmûd Hân (38/1)*

*Kaldım onlardan sabıyy-i nâtüvân iken yetîm
Açdı kalb ü sineme firkatleri zahm-ı 'azîm (38/2)*

Âdile Sultan, 1845'te Tophane müşiri Mehmet Ali Paşa ile bir hafta süren muhteşem bir düğünle evlendirildi (Uluçay, 2011: 198). Düğünden kısa süre sonra kaptan-ı deryalığa yükselen Mehmet Ali Paşa ömrü boyunca sadrazamlık dâhil çeşitli devlet görevlerinde bulundu, defalarca da azledildi. En son Mecalis-i Aliyye'de memur iken hastalandı ve uzunca bir süre hasta yattıktan sonra vefat etti (Mehmed Süreyya, 1996: 957). Bu evlilikten Sıdika, Aliye, İsmail ve Hayriye adında dört çocuk dünyaya getiren Âdile Sultan'ın üç çocuğu küçük yaşlarda vefat etti. Çocukların en uzun ömürlüsü Hayriye Hanım oldu (Uluçay, 2011: 198). Hayriye Hanım'ı 1866'da İškodralızade Ali Rıza Bey'le evlendiren Âdile Sultan, 29 Haziran 1868'da kocasını, ondan bir yıl sonra da (26 Temmuz 1869) hayatta kalan tek kızını kaybetti (Mehmed Süreyya, 1996: 17).

Hayırsever, cömert bir insan olan Âdile Sultan sevdiklerini birer birer kaybettikten sonra dünyadan elini eteğini çekerek kendi âlemine yöneldi. Evinden neredeyse yalnız türbe ve kabir ziyareti için çıkar oldu. Yolculukları sırasında bindiği vapurun kaptanından, tayfasına, iskele memurundan zaptiyelere varıncaya kadar hemen herkese hediyeler dağıtır, yoldaki fakir fukaraya sadakalar verirdi. Âdile Sultan türbe ziyaretine giderken arabasının etrafını fakir, fukara mahşer yerine çevirir, sanki kıyamet koparırdı (Saz, 2010: 211-212). Yaşadığı dönemde pek çok eğitim faaliyetine destek veren Âdile Sultan, tam bir eğitim gönüllüsüydü. Sağlığında okullar açtı, çocukların okuması için gayret sarf etti. Vefatından sonra vakfettiği mülklerinden bazıları okul olarak hizmet vermeye devam etti (Özgişi, 2013: 466-468). 1851-1892 yılları arasında on dört vakıf kurdu (Azamat, 1988: 383). Bu vakıflarla kurmuş çeşmelere su getirtti, kuyular açtırdı, sarnıçlar yaptırdı. Muhtaçlara, kimsesizlere el uzattı, gelinlik kızlara çeyiz yaptırttı. Camileri, türbeleri tamir ettirdi. Âdile Sultan'ın yardım eli Medine'ye kadar uzandı. Medine'de kurduğu Sebilhane vakfiyle insanların su ihtiyacı karşılandı. Yine Medine'de muhtaçların konaklaması için menziller, kimsesiz kadınların barınması için evler vakfetti (Mazak, 2004: 137).

Âdile Sultan'la ailecek yakından tanışan ve defalarca görüşen Leyla Saz, onu şöyle anlatır: “*Âdile Sultan efendi, dindar, hayırsever, nazik ve güler yüzlüydü. Sonraları sevgili eşinin ve sevgili kızının kaybı ile üzüntü ve ümitsizliğe düşmüş, dünyanın hiçbir şeyini görmez olmuştu.*”

Misafirlerine, bendelerine karşı iltifatına devam etmekle beraber ibadet, hayır ve hasenattan başka bir şeyle meşgul olmak istemiyordu. Tamire muhtaç olan fukara mekteplerini, evlerini tamir ettirir, çocuklarını mektebe başlattırır, gelinlik kızlarına çeyiz yaptırır, hastalarına baktırır, kurumuş çeşmelere sularını getirtir, fukara evlerine, susuz yollara kuyu kazdırır, yani kısacası ihtiyaç sahiplerinin imdadına yetişirdi. Onun sayesinde yaşamını sürdüren birçok fakir vardı. Açıkçası, şefkat ve cömertlikte kimse onun eline su dökemezdi.” (Saz, 2010: 211-212). II. Abdülhamit'in kızı Ayşe Osmanoğlu, Âdile Sultan hakkında şunları söyler: “*İkinci Sultan Mahmud'un kızı olup hayır ve hasenâtıyla, fıkraperverliğiyle mâruf, Sadrâzam Damad Mehmed Ali Paşa'nın zevcesi, şair, ilim ve irfan sahibi, dindar bir Sultandı. Kocasının ölümüne güzel mersiyeler yazmıştır. Bendegânı ve hususiyetinde, bulunanlar kendisinden, nezaketinden daima hoşnutlukla bahsederlerdi. Ölümünden sonra saraya gelen cariyeleri ve ağaları, efendilerinin hikâyelerini, iyiliğini bize anlatırlarken gözyaşlarını zaptedemezlerdi.”* (Osmanoğlu, 2007: 99). Abdülhamit Han ve halası Âdile Sultan arasında çok kuvvetli bir bağ vardı. Âdile Sultan, yeğenini diğer sultanlardan farklı olarak istediği zaman ziyarete gelirdi. Abdülhamit Han da kimseye göstermediği saygı ve hürmeti halasına gösterirdi. Öyle ki, Abdülhamit Han, halasını kapıda karşılar, ona kahvesini bile kendi eliyle ikram eder, “emredersiniz halacığım” diyerek hitap ederdi (Osmanoğlu, 2007: 99-100). Osmanlı Müellifleri'nde Âdile Sultan'dan çok kısa da olsa bahseden Bursalı Mehmed Tahir, “*Sâlihât-ı ümmetden cûd ve sehâ ile ma'ruf bir sultandır.*” diyerek onun cömertliğinden dem vurur (Mehmed Tahir, 1338: 335). İbnülemin Mahmut Kemal ise onun hakkında “*Abid, zahid, sahi, kerim, hayrat ve hasenat sahibi bir muhaddere-i muhtereme idi. Fındıklı'daki sarayı ulema, meşayih, huffaz, eytam ve eramil mecmai idi*” der (İnal, 1969: 15). 12 Şubat 1899'da vefat eden Âdile Sultan'ın kabri, Eyüp'teki Hüsrev Paşa Türbesi'nde, kocasının yanındadır (Azamat, 1988: 383).

Âdile Sultan'ın Edebi Kimliği:

Âdile Sultan, hayırsever ve cömert kişiliğinin yanında, hanedan içerisinde yetişen ve divan sahibi olan tek hanım şairdir (Özdemir, 1996: 11). Ayrıca şaire sultan, atası Kanuni Sultan Süleyman divanının basılmasına vesile olarak büyük bir kültür hizmeti yapmıştır. İskender Pala bu konuda şöyle der: “Ancak onun bizce en büyük vakfi, atası Kanuni'nin “divan”ına gösterdiği himmettir. 1890 yılında (h. 1308) Matbaa-i Osmaniye'de 236 sayfa halinde Divan-ı Muhibbi adıyla neşrolunan bu eser o güne kadar bir hanım sultanın Türk kültürüne gösterdiği en büyük teveccühtür.” (Pala, 1997: 25).

Âdile Sultan'ın yaşadığı dönemde Tanzimat Edebiyatı olarak isimlendirilen edebî anlayış hâkimdir. Buna rağmen Âdile Sultan bu anlayışına göre değil, Divan şiiri geleneğine bağlı olarak şiir yazmıştır. Âdile Sultan'ın, Hikmet Özdemir tarafından yayınlanan divanı Cenab-ı Allah'a niyazda bulunduğu münacatlarla başlar. 13 münacatı, Allah'ın birliğini anlatan 37 tevhit takip eder. Daha sonra Hz. Peygamber için yazılmış 21 nat ve 1 miraciye gelir. Dört halife ve Halit bin Velid için 2'şer şiir yazan sultan, 12 imam, Veysel Karanî, meşhur evliyalar ve şeyhi Ali Efendi için de şiirler yazmıştır. Eşi Mehmet Ali Paşa, kızı Hayriye Sultan, Abdülaziz Han, Abdülmecit Han'ın kızları, Ethem Paşa, Şehzade Mahmut Celaleddin Efendi hakkında yazdığı mersiyelerin yanında divanda bir de Kerbela (Hz. Hüseyin için) mersiyesi vardır. Eşinin terceme-i halini nazma dökmüş, şeyhinin ölümüne tarih düşürmüştür. Tahassür-nâme ve İftirak-nâme başlığını taşıyan şiirlerde samimi duygularla babasının, annesinin, kardeşlerinin, eşinin, kızının ve diğer aile bireylerinin vefatlarından duyduğu üzüntüyü dile getirir. Âdile Sultan, gazellerinde ise genellikle ilahî aşkı işler.

Âdile Sultan'ın şiirlerinin çoğunda sanat yapma kaygısı bulunmadığı gibi geniş kitlelere mesaj verme, geniş kitleleri etkileme gibi bir gaye de sezilmez. Âdile Hanım'ın şiirleri her şeyden önce dindar bir Müslüman'ın ve 73 senelik ömründe en yakınlarını kaybetmenin acısını çekmiş bir ruhun içten gelen terennümleri olarak görülmelidir. Sultan, İftirak-nâme'de, önce ağabeyi Abdülmecit'in, arkasından eşinin ve kızının daha sonra da Sultan Abdülaziz'in vefatını şöyle anlatır:

*'Aksine devr etdi sonra işbu çarh-ı bî-vefâ
Hazret-i 'Abdülmecîd Hân eyledi 'azm-ı bekâ (38/5)*

*Çün bana olmuş idi hem şâh ü hem yâr u nasîr
Hem birâder hem peder hem vâlîde hem destgîr (38/6)*

*Başka bir acı da gösterdi bana zâlim felek
Ya'nî zevcim 'Ali Pâşâ da gitdi 'Adn'e dek* (38/7)

*Yâdigâr kalmış idi Hayriyye Sultân bana
Kalb-i mahzunum onunla eğlenirdi dâ'imâ* (38/8)

*Nûr-ı çeşmimdi surûr-ı kalb-i vîrânım idi
Hemdem ü yâr-i şefiküm sînede cânım idi* (38/9)

*Hüsnü hulku veş cemîl ü pek güzel idi kızım
Hayra mâ'il merhametli bî-bedel idi kızım* (38/10)

*Âh kim ol nevcivân ü gül-fîdânım nâ-gehân
Uğradı bir derde aslâ bulmadı çâre amân* (38/11)

*Bülbül-i rûh-ı latîfi uçdı bâg-ı cennete
Mâder ile zevcini yandırdı nâr-ı firkate*(38/12)

*İşte bu pür yara sînem gördü bir yara dahı
Uğradı ya'nî cefâ-yı çarh-ı gaddâra dagı* (38/13)

*Kardaşım 'Abdülazîz Hân Pâdişâh-ı 'asr iken
'Adl ü lutf ü rahm ile bir tâcdâr-ı dehr iken* (38/14)

*Etdi terk-i saltanat bâ-hükm-i takdîr-i Hudâ
Sonra yüz gösterdi ammâ emr-i cellâd-ı kazâ* (38/15)

Âdile Sultan'ın divanı incelendiğinde gerek nazım şekilleri gerek, kafiye, gerekse vezin bakımından pek çok hata göze çarpar. Divanda şiirler nazım şekillerinden ziyade nazım türlerine göre sıralandığı gibi, hiçbir nazım şekline dâhil edilemeyen yani bir anlamda kural dışı şiirler de vardır (Akyol, 2015: 9). Sadeddin Nüzhet Ergun, Âdile Sultan'ın şairliği hakkında şu değerlendirmeyi yapar: “Âdile muvaffakiyetli bir şair sayılamaz. Onda bir takım kafiye hatalarına, vezin ihmallerine bile tesadüf edilmektedir. Fuzulî, Muhibbî, Şeyh Galib gibi şairlere yazdığı nazirelerde katıyen bu büyük şairlere pek az bile olsa yaklaşmamıştır. Şekil ve edadaki acemiliğine rağmen Âdile, “Tahassürname”, “İftirakname” gibi manzumeleriyle bazı mersiyelerinde ruhunun elemlerini terennüm edebilmiştir.” (Ergun, ty: 8). Bize göre divandaki kusurlar için acemilikten ziyade ihmal demek daha doğrudur. Bu ihmallerse şairin şiire yüklediği anlamla ve yaşadığı dönemin edebî anlayışıyla ilgili olmalıdır. Âdile Sultan'ın döneminde divan şiiri devrini tamamlamış, şairler için eleştiri mekanizması olan edebî disiplin dağılmış, gelenek çözülmüştür. Bir başka ifadeyle, o devirde Âdile Sultan'ın ve diğer eski tarzda yazan şairlerin hatalarını tespit ve tenkit edecek, başarılı şiirleri ise takdir edecek bir edebî muhit kalmamıştı. Âdile Sultan'ın şiirlerinde teknik hatalar yapması, onun şairliğine elbette ki hanel getirir, fakat bu hatalar onun divan şiirini bilmediği anlamına gelmez. Bizce Âdile Sultan edebî bir kaygı taşımaksızın içini şiire dökmüş, yer yer şiirle halleşmiştir. Edebî bir iddia taşıyaydı Tanzimat şairi gibi davranması veya bir kalem oynatma ile düzeltilecek hataları düzeltmesi gerekirdi. Yazımızın amacı bu hataları tespit ve tashih olmadığı için divandaki hatalardan yalnız iki tanesini örnek olarak veriyoruz. Divan şiirine aşına hemen her okuyucunun rahatlıkla tespit edebileceği bu hataları, şairin gözden çıkarmasını ise edebî kaygı taşımamasıyla izah ediyoruz. Aşağıya aldığımız dörtlükte hiçbir kafiye kaidesine uyulmamış, bütün dizeler serbest şekilde yazılmıştır. Divan şiirinde bu affedilir bir kusur değildir:

*Mahabbet râhını seyrân ederken
Göründü nûr-ı dîdâr-ı Muhammed
Sa'âdet hırkası deste verildi
Diyelim cân ü dil ile salavât* (Na't 2/1)

Âdile Sultan, “olur” redifli gazelinde iki matla yazmış ve gazel kafiye düzenini (aa, xa, xa ...) ihlal etmiştir. Oysaki beyitlerden birisi atılsa şiir kurala uygun hale gelecektir. Bu hatanın fark edilmesi ve düzeltilmesi için şiirlerin sadece bir kez gözden geçirilmesi yeterlidir.

Vech-i dilber geh nihân gâhî 'ayân-ı cân olur
Göse dil zülfüñ esîr-i 'aşk-ı pür-hayrân olur (Gazel, 30/1)

Hamr-ı 'aşkı tâ ezelde nûş eyleyen sekrân olur
Bahr-i safvet içre ol kalbi safâ-efşân olur (Gazel, 30/2)

Âdile Sultan'ın Hece Ölçüsüyle Yazdığı Şiirler:

Âdile Sultan'ın divanında hece ölçüsüyle yazılmış iki şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerden birisi, “*lâ ilâhe illallah*” redifli 6 beyitten oluşan bir şiirdir. Bu şiirin türü Allah'ın birliğini ve yüceliğini anlatması bakımından tevhit olarak değerlendirilmelidir. Nitekim şiir, divanda “Tevhidât başlığı altında yer almıştır. Şiirin ilk beytinin ikinci mısrasında bir aksaklık görülmektedir. Bütün mısralar 14 heceden oluşurken bu mısra 15 heceden oluşmaktadır. Açıkça görüleceği üzere diğer beyitlerin ikinci mısrası gibi, ilk beytin ikinci mısrası da “*Diyelim (fa'lem ennehü lâ ilâhe illallah)* yerine “*Gel diyelim 'aşk ile (lâ ilâhe illallah)*” şeklinde olmaydı.

“*Dost hemân bir Allah hem Muhammed Resûlullah*”, ifadesi, bir şiirin ilk mısrası olarak fâsîh değildir. Bu mısra daha akıcı halde söylenebilirdi. “hemân”, “hem” ve “bir” kelimelerinin kullanımı akıcılığı engellemektedir. Şiirin üçüncü beytindeki, “*yanar nûrun çerâğı*” ifadesinin “yanar çeragın nûru” şeklinde kullanılması daha uygundur. Türkçede “yanar ışığın mumu” demeyiz, “yanar mumun ışığı” deriz. Beşinci beyitte, “*Okuyunca demâdem dil bula şevk u 'âlem*” dizesiyle kelime-i tevhidi sürekli okuyunca gönlün şevk ve âlem bulacağı bildirilmiştir. Burada “şevk” kelimesinin yanına daha uyumlu bir kelimenin tercih edilmesi mümkündür. Mesela “şevk u cezbe”, “kemâl-i şevk” veya aynı zamanda bir musiki makamı olan “şevk u tarab” tercih edilebilirdi.

Dost hemân bir Allah hem Muhammed Resûlullah
Diyelim (fa'lem ennehü lâ ilâhe illallah) (4/1)

Tevhîdden murâd cemâl ya'ni vech-i Zü'l-celâl
Gel diyelim 'aşk ile (lâ ilâhe illallah) (4/2)

Dilde olunca zikri yanar nûrun çerâğı
Gel diyelim 'aşk ile (lâ ilâhe illallah) (4/3)

Miftâh-ı cennet etdi mü'mînlere onu Hakk
Gel diyelim 'aşk ile (lâ ilâhe illallah) (4/4)

Okuyunca demâdem dil bula şevk u 'âlem
Gel diyelim 'aşk ile (lâ ilâhe illallah) (4/5)

Beyt-i Hudâ'dır gönül bâkî yine hem oldur
Gel diyelim 'aşk ile (lâ ilâhe illallah) (4/6)

Âdile Sultan'ın hece ile yazdığı bir diğer şiir ise 8 heceli ve “*İncitme hiç dervîşleri*” rediflidir. Şiirin kafiye düzeni baba, ccca, ddda, eeea, ffffa şeklindedir. Şiir, oldukça sade bir dille yazılmıştır. İkinci dördlüğün ilk dizesinde “Olmaz dahi sağı solu” denilerek ilk dizeyle bağlantı kurulmuş, dervîşlerin Hak yolundan başka bir yöne meyletmeyecekleri anlatılmak istenmiştir. Buradaki “dahi” bağlacı hece sayısını tamamlamak için kullanılmış intibai uyandırmaktadır. Bu dizede meram farklı şekilde dile getirilebilirdi.

Üçüncü dördlüğün ikinci dizesinde “Dosta bunlar buldu visâl” denilmiştir. Burada “visâl” kelimesiyle “bulmak” kelimesinin bir arada kullanılması yaygın bir kullanım değildir. “Visâl” kelimesi “ermek” kelimesi ile bir arada “visâle ermek” şeklinde kullanılır. Dizede “visâle ermek” şeklinde bir kullanım mümkün olmasa bile tam kafiyeden feragat edip aynı anlamı karşılamak üzere “Dosta bunlar oldu vâsıl” demek uygundur veya benzer anlamda “Dostla bunlar oldu hem-hâl” denilebilirdi.

Hak yoluna cân verdiler
İncitme hiç dervîşleri
Cânân yolunu buldular
İncitme hiç dervîşleri (45/1)

*Dervîşleriñ Hak'dır yolu
Olmaz dahi sağı solu
Hak erenler kılmış velî
İncitme hiç dervîşleri* (45/2)

*Dervîşleriñ vasfı muhâl
Dosta bunlar buldu visâl
Böyle demiş ehl-i kemâl
İncitme hiç dervîşleri* (45/3)

*Onlar cihandan geçdiler
Akla karayı seçdiler
Vahdet şarâbın içdiler
İncitme hiç dervîşleri* (45/4)

*Âdile uzatma sözün
Dervîş edegör sen özün
Tâ göresin Hakkın yüzün
İncitme hiç dervîşleri* (45/5)

Sonuç:

Sonuç olarak, Âdile Sultan'ın yardımseverliğiyle örnek bir insan olmasının yanında şiirle de meşgul olması takdire şayandır. Âdile Sultan Divanı'nın teknik boyutu bir yana en önemli vasfı bızce samimiyetidir. Çocuk yaşta anasız ve babasız kalan, dört defa evlat acısı yaşayan ve sevdiklerini bir bir kaybeden sultanın, matemini daima taze tuttuğu muhakkaktır. Dolayısıyla, Âdile Sultan'ın şiirleri acılarla dolu imanlı bir ruhun sızıntıları olarak düşünülmelidir. Şaire sultan, çoğu dinî muhtevalı şiirlerinde mütedeyyin bir insan olarak duygularını ifade etmiş, özellikle münacat ve tevhit türünde yazdığı şiirlerle Cenab-ı Hakk'a iltica ederek nazmen dua etmiştir. Bu şiirlerde her haliyle teslimiyet içerisinde olduğunu hissettiren ve kendinde kusur arayan şaire, acziyetini ifade eder. Öbür yandan Âdile Sultan'ın şiirleriyle kimsenin ilgisini çekmek veya birilerinin takdirini toplamak gibi bir kaygı taşımadığı ortadadır. Belki de sultan, şiirlerini tekrar gözden geçirmiş olsa teknik aksaklıkların birçoğunu kendisi tespit edip düzeltebilirdi.

Hece vezniyle iki şiir yazan Âdile Sultan, bu şiirlerde sade ve yalın bir dil kullanmış, söz oyunlarına da pek başvurmamıştır. 14 heceli ilk şiirde durağa (7+7=14) riayet eden şaire, 8 heceli ikinci şiirde durağa dikkat etmemiştir. Sanat yönüyle Âdile Sultan'ın aruzla yazdığı şiirlerin, eksik ve kusurlarına rağmen, hece ile yazdıklarından daha başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

AKYOL, İbrahim, "Âdile Sultan Divanı'nda Nazım Şekilleri ile İlgili Problemler", *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2015, Sayı: 5, ss. 1-10.

AZAMAT, Nihat, "Âdile Sultan" *TDV İslam Ansiklopedisi*, C: 1, İstanbul, 1988, ss. 382-383.

BURSALI Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, Cilt: 3, Matbaa-i Amire, 1338.

ERGUN, Sadeddin Nüzhet, **Türk Şairleri**, C. I., [y.y., t.y.]

İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal **Son Asır Türk Şairleri**, C: I, MEB Yay., İstanbul, 1969.

MAZAK, Ferda, "Âdile Sultan'ın Üsküdar'da Yaşadığı Mekânlar, Vakıfları ve Bugünkü Durumları" *Üsküdar Sempozyumu I, 23-25 Mayıs 2003 Bildiriler*, Cilt: 2, Üsküdar Belediye Başkanlığı Üsküdar Araştırmaları Merkezi Yay., İstanbul, 2004, ss. 123-138.

MEHMED Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, I-VI, İstanbul, 1996.

OSMANOĞLU, Ayşe, **Babam Sultan Abdülhamid**, Selis Kitaplar, İstanbul, 2007.

ÖZDEMİR, Hikmet **Âdile Sultan Divânı**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1996.

ÖZGİŞİ, Tunca "Osmanlı'da Bir Kadın Eğitim Gönüllüsü: Âdile Sultan", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 26, 2013: 463-469

PALA, İskender, "Adlı Kızı Âdile" **Tarih ve Medeniyet**, Sayı: 45, 1997, ss. 23-25.

SAZ, Leyla, *Haremde Yaşam, Saray ve Harem Hatıraları*, Dün Bugün Yarın Yay., İstanbul, 2010.

ULUÇAY, M. Çağatay, **Padişahların Kadınları ve Kızları**, Ötüken Yay., İstanbul, 2011.

¹Şiir örnekleri, Âdile Sultan'ın Himmet Özdemir tarafından yayınlanan divanından alınmış ve beyit numaraları verilirken bu yayına sadık kalınmıştır.

YAZIK SANA

Durani KOCAGA

Zalim bekler dar sırasın
Kuramazsan yazık sana
Gönüllerde dost yarasın
Saramazsan yazık sana

Ağzında bir zafer marşı
Çınlatmıyor naran arşı
Bozuk düzen zulme karşı
Duramazsan yazık sana

Gözü döner kör kasabın
Bozulmadan yar asabın
Çarpıklığın tüm hesabın
Soramazsan yazık sana

Can cananı Mevla kayra
Eller doymaz bizi seyre
Bu sözümüz Ozan hayra
Yoramazsan yazık sana

Tok ses verir şu kofların
Neye yarar boş lafların
Haram yiyen şer safların
Yaramazsan yazık sana

Bir iş yapar kırık kamga
Özde sözde sensin imge
Düşüncenle çağa damga
Vuramazsan yazık sana

Dost *Durani* can akamın
Hesabı var her rakamın
İnsanlıktır son makamın
Varamazsan yazık sana

BÜLBÜL

Rafet AKSOY

Bülbül gülü seversin
Gülün kavli var mola.
Nağme nağme översin
Gülün meyli nâr mola.

Güneş doğar bitersin
Gülün misk-i amber mi?
Ay tepede yitersin
Gülün dili hançer mi?

Bülbül gülü kıskanma
Gökte uçan gül değil
Her çiçeğe dillenme
Gülün gönlü lâl değil.

Bülbül gülü incitme
Gül nazenin, gül zarif
Kanat çırpıp da eğme
Gül kırılğan, gül latif.

Gönlü zengin Alacan
Bülbül gibi yâr mısın?
Bu diyarda gül nice
Sen bir güle kâr mısın?

İKİ ŞİİR

Cahit CAN

YOLLAR

Hasret buram buram, yaş damla damla
Gidenin ardından ağlayan yollar.
Yolculukla başlar ayrılık derdi
Sılayı gurbete bağlayan yollar.

Yılan kıvrımıyla su gibi akıp
Gidenin ardından hasretle bakıp
Âşığı maşukun derdiyle yakıp
Diyarı gurbette eğleyen yollar.

Gözler hep yollarda, kulaklar seste
Feryat eder gönül, kalmış kafeste
Hasret ezgi olur, gözyaşı beste
Ayrılık türküsü söyleyen yollar.

Ferhat'ı dağlara götüren onlar
Kerem'i Aslı'ya yetiren onlar
Mecnun'u çöllerde yitiren onlar
Nice gönülleri dağılayan yollar.

ANNEM

Şu hayatı sensiz düşünüyorum,
Hiçbir şeyin tadı olmuyor anne!
Düşlerimi bile süsleyen sensin
Başkası kapımı çalmıyor anne!

İnan, başım arar sıcak dizini
Yastıklar vermiyor onun hazzını
Bir gece görmesem o gül yüzünü
Gözlerim uykuya dalmıyor anne!

Bütün sızılarım diner dizinde
Güldüğünde güller açar yüzünde
Hayatımın baharında, yazında
Sensiz asla bir tat kalmıyor anne!

Sevgiyi, şefkati hep sende buldum
Gülmedin yüzüme; sarardım, soldum
Bırakma elimi; perişan oldum
Sensiz sızılarım dinmiyor anne!

SAVAŞIN ÇOCUKLARI

Güliden TAŞ

Yıkık viran dağılmış, taş üstünde taş kalmaz
Tesadüfen yaşıyor savaşın çocukları.
İnsanlık, vicdan varsa buna yürek dayanmaz
Dehşet ile koşuyor savaşın çocukları.

Kan çağlıyor damardan, kapanmış barış liman
Vahşetin ölçüsü yok, kalmamış tek/bir güman
Halep'de Suriye'de zulümde her müslüman
Sabır doldu taşıyor, savaşın çocukları.

Üst başı kan içinde, yaşamamış dününde
Annesi kirletilmiş, gözlerinin önünde
Babası öldürülmüş, sabre doğum gününde
Mezarını eşiyor, savaşın çocukları.

Kalem, kâğıt, okul yok tanımıyor silgiyi
Unutmuş sevmeyi, göremiyor ilgiyi
Çocuk yaşta unutmuş, okumayı bilgiyi
Kurşunlar koşuyor, savaşın çocukları.

Gözler korku yaş dolu, sokaklar ölüm kokar
Menfaat ön planda, ecnebi cihan yıkar
Bebeler süt bulamaz, feryatlar nefes yakar
Kan toprağa düşüyor, savaşın çocukları.

Top, mermi, tank sesleri kulağı etmiş sağır
Duyulmuyor sesiniz, çığlık çığlığa bağır
Bu neyin bedelidir, yükünüz böyle ağır
Yalınayak üşüyor, savaşın çocukları.

Halep tarumar halde, yuvasından atılmış
Yahudi, ermenisi bu savaşa katılmış
Çıkarları uğruna, her pazarda satılmış
Ateşlerde pişiyor, savaşın çocukları.

Açlık, korku, vahşetin ortasında yaşıyor
Çocuksu bedeniyle, ne acılar taşıyor
Mermi adres sormuyor, kör kurşunla düşüyor
Toprağa karışıyor savaşın çocukları.

PLATON DÜŞÜNÇESİNDE “ŞİİR-İ İLHAMÎ”

Doç.Dr. İrfan GÖRKAŞ

Daha önceki bir yazımızda, Şehabettin Süleyman’ın ‘şi’r-i ilhâmî’ fikrini ele almıştık. Orada ilhamın kaynağı toplumdu. Şehabettin Süleyman şairi ikiye ayırıyor ve ilhamî şiiri olumluymuştu. Bu durum, ilham kavramının poetika tarihinden hareketle ele almayı gerektirmekteydi. Biz bu yazımızda, ona bir ilk adım atmayı deniyoruz. Çünkü ilham, poetika tarihinde önemli bir kavramdır ve poetikanın olmazsa olmaz kavramlarından birisidir. O nedenle bu yazımızda, ilham kavramı üzerine ilkyazı yazan düşünürlerden Platon’a gidecek ve onun ‘ilhamî şiir’inden söz edeceğiz.

Bilindiği gibi Platon, MÖ 427 ile MÖ 347 yılları arasında seksen yıl yaşamış şair-filozof bir kimsedir. Gerçek adı Aristokles olan Platon, adını geniş omuzları ve atletik yapısı sebebiyle almıştır. Yirmi yaşından Sokrates’in ölümüne kadar onun öğrenciliğini yapmış ve Atina Akademisini kurmuş, felsefe eğitimiyle meşgul olmuştur.

Platon, şiir/ilham meselesini doğrudan gençlik diyaloglarından İon ile yaşlılık diyaloglarından Devlet’ta ele almıştır. Her iki eser, incelendiğinde onun şiirin hem lehinde, hem aleyhinde olduğu intibai alınır. Bu konuda yazılanları bulmak mümkündür. Ancak biz, yukarıda da söylediğimiz gibi Platon’a ‘ilham’ merkezli bir bakışla önce İon üzerinde duracak, Devlet’i bir başka yazıda ele almak üzere ileri bir tarihe bırakacağız.

Yazımızda İon, iki anlamı içermektedir. Birincisi diyalog, ikincisi diyalogun adını kendisinden aldığı İon. İon, gerçekte şiirle meşgul bir kimsedir. Süslü elbiseler giymekte, güzel görünmeyi sevmekte, ünlü şairlerin şiirleri arasında yaşamaktadır. Seyirciler önünde şiirler okumaktadır. İon, meşgul olduğu şiir sanatını sevmekte, Şair Homeros üzerinde kendisi kadar hiç kimsenin güzel konuşmadığına iddia edip inanmaktadır. Platon’un deyimiyle o tam bir Rapsod’dur.

Rapsod İon, Homeros üzerine bütün ustalığıyla konuşmakta, konuşmasıyla dinleyenleri şaşırtmaktadır. Buna mukabil İon, başka şairlerden söz etmek isteyince söyleyecek bir şey bulamamaktadır. İşte bu hal, Platon’a göre İon’un şairliğinde, şiirle meşguliyetinde şüphelere sebep olmaktadır. Şiirler okuduğuna göre İon, gerçekten bir şair midir? Üzerine konuştuğu şairin ne dediğini anlamayan bir insan rapsodluk yapabilir mi? Bu haliyle o, dinleyiciler önünde şairin düşüncesine nasıl tercüman olabilir?

Platon’un poetika diyaloglarında söz ettiği şair, ya Homeros’tur, ya Hesiodos’tur. Yani bu ikisi başta gelmektedir. Homeros şiirlerinde, savaşları, insanlar arasındaki ilişkileri, Tanrıların birbirlerine ve insanlara karşı davranışlarını, göklerde olup bitenleri, Hades’te geçenleri, kahramanları ve onların soylarını ele alır. Başka bir ifadeyle bu konular, o günkü şiirin konularıdır (tema).

İon, Homeros söz konusu olduğunda, şiir konularını çok güzel anlatmaktadır. Başka şairler söz konusu olduğunda, onlara ilgi duymamakta ve uyuklamaktadır. Oysa Homeros söz konusu olduğunda dikkat kesilmekte, söyleyecek çok şey bulmaktadır. Bu şu anlama gelmektedir: İon, Homeros’un güzel anlattığını söylemekle güzel konuşanı, güzel yazılan şiiri bilmektedir. Güzel konuşanı bilmesi, onun güzel konuşmayanları bildiğini de imlemektedir. Ama gerçek hiç öyle görünmemektedir. Bu şu demektir: Bir ressamın eserlerinde iyi olanlarla kötü olanları ayırıp başka bir ressamın yaptıkları karşısında ağzını açmayan bir kimse gerçek ressam olamaz. Yani gitar çalanlar, flavyta çalanlar veya şiir okuyanlar üzerinde konuşanlar, yalnız bir çalgıcı, yalnız bir şiir okuyucu üzerinde konuşmakla gerçek sanatçı (çalgıcı, şair) olamaz. Sorun, İon’un şiirin mahiyetini bilip bilmediğidir.

Sokrates üzerinden konuşan Platon’a göre İon’un iyi konuşmasını sağlayan şey, onun sahip olduğu, bildiği bir sanat değil, ilahî bir cezbedir. Bu cezbe, Magnesia taşı denen bir taşın çekimine benzemektedir. Bu taş, demir halkaları çekmekle kalmaz; o halkalara kendi çekimini geçirir; o halkalar da başka halkaları çekerler. Öyle ki, bazen birbirine yapışmış bir sürü demir halka görülür. Ama dikkat edilmelidir ki her halka, çekimini o taştan almaktadır.

İon'la Homeros arasındaki ilişki de budur. İon'la Homeros arasındaki ilişkiyi açıklamak için Platon, Magnesia-demir halka örneğinden Musa'lar-Şairler örneğine geçer. Bu sefer cezbe yerine 'ilham' kavramını kullanır. Buna göre şairlere ilhamı verenler Musa'lar'dır. Şairler de bu ilhamı başkalarına geçirirler. Büyük destan şairleri, büyük lirik şairler, o güzel şiirleri, sanatla değil, Tanrı ilhamı ile Tanrı cezbesi ile yazmışlardır. Bu durum Platon'un düşüncesinde yer alan ilhamın ilk-olumlu özelliğini oluşturmaktadır. İlhamla ilgili ikinci husus, ilham anıyla alakalıdır.

Platon'a göre şair, ilham duymadan, kendisinden geçmeden, akli başında iken, hiçbir şey yapamaz, yaratamaz. Tanrı vergisi olmadan kimse şiir söyleyemez. Şairler şiirlerini Tanrı vergisi ile söylediklerinden, her biri Musa'nın kendisini sürüklediği türde, yani kimi destanda, kimi lirikte, kimi övgüde, kimi de yergide başarı gösterir; öteki türlerde ise kötü bir şair olurlar.

Hermes üzerinden söylemek gerekirse, şiir hermetik olandır, 'kadim'e ilişkin bilginin insanileşmiş formudur. Bu bakımdan Platon, ilham alan şairleri peygamberlere benzetir. Şairler şiirle meşguliyetlerinde akılları (logos) başlarında değildir, bellekleri faaldir. Hermes'in yaptığı Tanrı sözünü insanlara tercümeden ibarettir.

Şairlerin söyledikleri sözler kendi sözleri değil, Tanrı sözleridir. Bu bakımdan şair Tanrıya tercüman olmaktadır. Şair Tanrıya tercüman olduğu gibi Rapsodlar da tercümanın tercümanı olmaktadır. Sözelimi İon, Homeros'un destanlarını okurken akli başından gitmekte, akli savaşların olduğu yerlerde dolaşmakta, acıklı parçalar okurken gözlerinden yaşlar gelmekte, korkunç şeyler söylerken tüyleri diken diken olmaktadır. Seyirciler de ortada korkulacak bir şey yokken dehşete düşmekte, zaman zaman göz yaşlarını tutamamaktadırlar. Bu bakımdan seyirciler, cezbelerini Magnesia taşından alan halkalara benzemektedirler. Bu durumda, Rapsod orta halkayı, şair birinci halkayı oluşturmaktadır. Tanrı cazibesini bu halkalardan geçirerek insanın ruhunu istediği yere çekmektedir.

Yine bir şair bir Musa'ya, bir başkası başka bir Musa'ya bağlıdır. "Şair cezbe halindedir" demek, şair Musa'ya bağlı demektir. Şaire bağlananlar da ilhamlarını bağlandıkları şairden almaktadır. Başka bir deyimle Homeros'a bağlı olanlar, Homeros'un cezbesi altındadır ve Rapsod İon da bunlardan biridir. Yani İon, Homeros'u övmedeki başarısını, sanatına değil, Tanrı vergisine borçludur.

Kaynakça

Eflatun, İon, çev. İhsan Bozkurt, MEB, İstanbul 1997.
Fatma Paksüt, Platon ve Platon Sonrası, KTB, ss.28-30

GELDİM SANA

Erol BOYUNDURUK (Giryani)

Elim boştur yüzüm kara
Kul olmaya geldim sana.
Aşkın ile yandım kora
Kül olmaya geldim sana.

Nefsim şeytan, çoktur hilem
Artar derdim, bitmez çilem
Dost kabene perde olam
Tül olmaya geldim sana.

İster gözlerimi kör et
İster her işimi zor et
En çirkin kuluna yar et
Dul olmaya geldim sana.

Böl ve topla küsür olam
Hatalıyım kusur olam
Eşiğinde hasır olam
Çul olmaya geldim sana.

Senden gelir ise emir
Yanar sinem olur kömür
Bilirsin hammaddem çamur
Kil olmaya geldim sana.

Çeksen *Giryani*'yi dara
Senden başka kime vara
Böl parçala asırlara
Yıl olmaya geldim sana.

İKİ ŞİİR

Osman Bölükbaşı DARA

BOZKIRIN TEZENESİ

Tevazu gönüllü, bülbül avazlı
Ozanlar çınarı, dalıydı Garip.
Garip bilinse de bir Gönül Dağı
Bozkırın tükenmez balıydı Garip.

Sazın evliyası, gönül eriydi
Sevgiyi Allah'ın lütfu bilirdi
Gönüller O'nunla cuşa gelirdi
Duygu deryasının salıydı Garip.

Hak'tan gel gel oldu, gül benzi soldu
Duyunca herkesin gözleri doldu
Kıyamete kadar efsane oldu
Mızrabın, perdenin teliydi Garip.

NEŞET ERTAŞ

Ecel şerbetini soluksuz içti
Felek bizden bu kez bir cevher seçti
Şu fani dünyadan bir garip göçtü
Sazlar mahzun oldu, türküler Garip.

Çığırtışan bülbüldü, herkes severdi
Âşık, ma'suk, dertli O'nu dinlerdi
Sırma teller inim inim inlerdi
Teller mahzun oldu, perdeler Garip.

Efkârımız baştan gitmiyor artık
Gönül Dağı duman tütmüyor artık
Şeyda bülbül bağda ötmüyor artık
Bağlar mahzun oldu, bahçeler Garip.

KAÇ SENE

Esat ANIK

Yıllarımı talan ettim savurdum
Ben güzel bir “yön” aradım kaç sene.
Yüreğimi kebab ettim kavurdum
Tek güzel bir “gün” aradım kaç sene.

Çıktım dağlar zirvesine bakındım,
Her an yârin yokluğuyla yakındım
Edep dedim, hayâ ettim sakındım,
Yüce yerden “kün” aradım kaç sene.

Vakit geçti, zaman geçti, an geçti
Merak geçti, hayal geçti, zan geçti
Gözümün önünden yaşanan geçti
Benliğimde “ben” aradım kaç sene.

Döndüm gönül gözü açık olana,
Ben razıyım kısmetimde kalana.
Helal olsun sevdiğini bulana,
Ben içimde “sen” aradım kaç sene.

NEVRUZIYE*

Tayyib ATMACA

Önce cemre düşer havaya suya
Sonra yavaş yavaş toprak uyanır
Kan deli çavlına döner damarda
Nevruz karı yarıp günü selamlar
Sen de yüreğinle toprağa otur
Canında çiçekler açsın Hanım hey

Sürülsün tarlalar bider ekilsin
Fidanlar dikilsin budansın bağlar
Yaylakların diz boyunca ot olsun
Tavlalarda sürü sürü at olsun
Rahim olan pak eylesin yüzünü
Ellerin bereket biçsin Hanım hey

Elin oban hasta sayrı görmesin
Bağın bahçen tutulmasın maraza
Tabak uzak dursun maldan malelden
Eksilmesin sofralarda ağartı
Çift doğursun buzalacı inekler
Her günün toy gibi geçsin Hanım hey

Allah dirliğine zeval vermesin
Tor tosunlar kayışları yarmasın
Çobanların ziyanlığa gitmesin
Yatmasınlar koyaklarda yan gelip
Kurtlar ile dost olmasın itleri
Gözlerini sekiz açsın Hanım hey

Yalancının mumu akşamdan sönsün
Ar namus sokakta seyip gezmesin
Hicaptan kızarsın toraşan kızlar
Çadırı yıkılsın haramzadenin
Nefsine uyanın nesli olmasın
Sürülsün obandan göçsün Hanım hey

**Nevruz günleri padişahlara sunulan kasidelerdir. Bu kasidelerde bahar, doğum, yaratılış, doğa gibi konular işlenir. Halk ozanları tarafından yazılırlar.*

ÇEYREK KÂFİYE VAR MIDIR?

Seyit KILIÇ

Bazen gerek sanal âlem de gerekse reel âlemde kâfiye tartışmalarına şahit olduğumuz bir gerçektir. Hemen hepimiz edebiyatla iştigal ettiğimizden dolayı kâfiye ve çeşitlerini bilmeyenimiz yoktur. Ancak son zamanlarda bazı gereksiz tartışmalara da şahit olmaktadır.

Bu tartışmalar tarihler boyunca kullanılan yarım, tam, zengin, tunç ve cinaslı kafiyelerin etrafında dönüp durmaktadır. Burada tunç kafiyenin zengin kâfiye sayılmasını ya da bazı cinas türlerinin -mesela mefru cinas ve nakıs cinas- tam, zengin ya da tunç kâfiye sayılmasını söz konusu etmeyeceğiz. Sadece yeni yeni duymaya başladığımız -Altın kâfiye değil- “Çeyrek Kâfiye” nedir, gerekli midir? Gibi konulara değineceğiz.

Bir tartışma ortamında “Çeyrek Kafiyeye” misal olarak “dal, kül” - “az, söz” gibi bizim yarım kâfiye demiş olduğumuz örnekler verildi. Yarım kafiyeye misal olarak; gül, kul; dal, bel kelimeleri örnek gösterildi.

Ancak şöyle tenkit süzgecinden geçirdiğimiz zaman bu kelimeler arasında bariz bir fark müşahade edemedik. Bu gibi kelimeler arasında ne gibi fark var da birisi çeyrek diğeri ise yarım kâfiye oluyor? Anlayamadık.

Burada dikkat ettiğimiz kadarı ile sadece ve sadece çeyrek kâfiye denilen kelimelerde vokallerin dar ve geniş olması neticesinde varılmış bir fikir olduğunu; Yarım kâfiye denilmesine sebep olarak uyakların, her iki kelimedeki seslerin, geniş vokal ise geniş; dar vokal ise dar olması göz önünde bulundurulmuş bir söz olduğunu gördük.

O zaman göz ardı edilen bir şey daha var. Bu tanıma göre gül ile göl, kul ile yol çeyrek kâfiye olmuş oluyor. Vokallerin ince ve kalın olmaları göz önünde bulundurulmamış oluyor. Tek heceli kelimelerle verilen bu örneklerde her hâlükârda bir tanım eksikliği bulunmaktadır. En güzel tanım tarihler boyunca kullandığımız gibi bu tür misallerde yarım kâfiye olmasıdır.

Bence evet yeni şeyler tartışılmalıdır ve tek heceli her iki örnekte olduğu gibi kullanılan kelime-ler çeyrek değil, yarım kâfiye sayılmalıdır.

Tek heceli bu tür kafiyelerle çeyrek kâfiye tanımı çözüm değildir. Çünkü kâfiye sadece şekilden ibaret olmayıp, kulağımızda yarattığı musiki ile de değerlendirilir.

Bu açıdan baktığımız zaman dal ve gül ile kıl ile mil’in vermiş olduğu ahengin aynı olduğunu görürüz.

Kaşık, kavak; ağaç, kılıç; güneş, karış gibi son harfleri aynı olan kelimelere gelince... Eğer sayılacaksa bu tür son harfleri hem sesli ve hem de sessiz ile biten kelimeler çeyrek kâfiye sayılmalıdır. İtiraf etmek gerekir ki, bunlarda yarım kâfiye tanımını göz önünde bulundurduğumuz zaman, yarım kâfiye görmek mümkün değildir.

Böyle “çeyrek kâfiye” tanımı kullanılacaksa bu tür kelimelerde kullanılması gerekir. Çünkü ahenk dersek ahenk yok, yer yer büyük küçük ünlü uyumu desek onlar da yok! Ve dikkat edildiği kadarı ile sorunlu olan bu kelimeler tek heceden fazla olan kelimelerdir.

Tek heceli kelimeler ile çok heceli bu tür kelimelerinde ahenk yönünden aralarının ayrılması lazımdır. Bu tür örneğe verilmesi gereken örneklerde tek heceli kelimelerden değil de çok heceli kelimelerden örnek verilmelidir.

Biz yarım kafiyeyi ahenk unsurunu göz önünde bulundurmadan sadece kalıplaşmış şekli ile tarife kalkışırsak elbette; tarak ile fıstık; Ayşe ile Mine’nin de yarım kâfiye olduğunu söylemek zorunda kalırız.

Görüldüğü gibi iki heceli kelimelerde asıl kelimeyi yüklenen harf ve kelimenin telaffuzundaki tonlama diğer heceye geçerken harflerinin değişmesi, vurgunun değişmesi ahengi tamamen kaybetmekte, çok cılız, kısır bir ses ile bunu temin etmektedir.

Yani tartışılması gereken bana göre tek heceli kelimeleri vokallerine bakarak “çeyrek” yahut “yarım” demek değil; Çok heceli kelimelerin sonundaki bir harf benzeşmesi ile oluşan ahenge bakarak bu konu tartışılmalıdır.

Bu konuda Doğan Kaya'nın bir çalışması olduğunu duydum ama okuyamadım. Fakat bu tür bir tanımlama için daha çok araştırılması kanaatindeyim. Aynı zamanda tam uyaktan daha güçlü, zengin uyaktan zayıf olarak gösterilen kafiyelerde kelimelerin ahengi göz önünde bulundurulmuştur. Yine de tatmin edici değildir. Zira güçlü kâfiye tanımı cins bir tanımdır.

Yeri geldiği zaman tam, zengin, tunç kâfiyeler ile yazılan şiirlere “Güçlü kâfiye yapısı ile yazılmış bir şiir” diyoruz. O zaman bu tanım eksik olmakla beraber, göz ardı ettiğimiz ikinci bir husus daha vardır: Bilindiği gibi kâfiye şiirin dış unsurlarından olmakla beraber asıl görevinin okuyucuya haz verebilmesi için sese bir ritim ve ahenk katarak musikiyi yakalamasıdır. Bunu böylece bildikten sonra ahenk unsurlarını şöylece sayabiliriz. Kâfiye, aliterasyon, asonans ve seci...

Hep kafiyeyi konuşurken biz diğerlerini gözden geçiriyor, onların şiirin ahenk unsurlarından birisi olduğunu düşünmüyoruz. Belki de düşünüyoruz ancak tartışma kâfiye olduğu için onu tartışmak istemiyoruz.

Dalga ve gölge kelimelerinde zannedildiği gibi kâfiye yok -çünkü kâfiye tanımı zaten bellidir- aliterasyon vardır. Kelimede, -l ve- g sesleri bu aliterasyon yakalanırken geniş ünlüleri ile bitmesi de sesteki ahengi yakalayınca bize güçlü bir kâfiye imiş gibi gelmektedir.

Kasa ve kâse kelimelerinde de yine aynı şekilde aliterasyon vardır. Fakat buradaki ahenk diğeri kadar güçlü değildir. Bunun sebebi de bir konsonant benzeşmesidir.

Yani demem şu ki; Kâfiye şiirin ahenk unsurlarından sadece bir tanesidir. Bunun yanında diğeri saymış olduğumuz ahenk unsurları da vardır. O zaman bunların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Kavak-gerek, lavaş, görüş vs. gibi verilen örneklerde tanım yerine oturtulabilirse daha önce bazı yerlerde gündeme getirdiği gibi “çeyrek kâfiye” tanımı oturtulabilir. Fakat bu seferde Türk Halk şiirini incelediği mi zaman -ç ile -ş'nin, -m ile -n'nin, -l ile -r'nin kâfiye olarak kullanıldığını görürüz.

O zaman ya bunlarda kâfiye yoktur; halk ozanları mahreç yakınlıklarından dolayı kulak kafiyesi gibi yapmışlardır diyeceğiz veyahut tanımlanırken bunları da göz önünde bulunduracağız. Kaldı ki; şiir ile iştigal eden bir arkadaşımız bir de “Altın Kâfiye” tanımı çıkarmıştı... Artık ondan sonra altın kafiyemiz, gümüş kafiyemiz ve dahi elmas kafiyemiz bile olabilir!..

Yani tanımlamaları sağlam zeminlere oturtabilirsek, ondan sonra çeyrek kâfiye tanımını daha sağlıklı yapmış oluruz. Bütün bunlardan sonra çeyrek kâfiye çok konuşulması gereken girift konulardan birisi olarak karşımızda durmaktadır.

Bununla beraber çeyrek kâfiye ise yukarıdaki örneklerle az da olsa izah edilmiş olmaktadır.

ÇELİKLEŞMİŞ UZLET RİSALESİ

Yasin MORTAŞ

-gece sesli gün-

*-üçüz mısralar-**

sudur akar yağmur ağrır	ağrır yağmur akar sudur	doğurur toprak günler bir yaprak
çelik ateş yakar kanı	kanı yakar ateş çelik	yanar harmanım ardır dermanım
aşka tutkal ayna sırlı	sırlı ayna tutkal aşka	yüzünün şerhi günahlar şehri
sesli gece günüm sessiz	sessiz günüm gece sesli	ah/sensiz hânım canım mihmanım
kurşun kanlı yanlı silah	silah yanlı kanlı kurşun	yaralar aşkı paralar aşkı
camlar kırık içli uzak	uzak içli kırık camlar	gelmedin yârim gülmedin yârim
akşam yağsan nil'sin sabah	sabah nil'sin yağsan akşam	uzlet ırmağım sular çerağım
eylül /kitap raflar sarı	sarı raflar kitap eylül	döküldüm elif gelmedin elif
yasin mortaş kıyam aşka	aşka kıyam mortaş yasin	aşka tespîh ol dosta kerpiç ol

** şiiri karşılıklı, alt alta, üst üste, aşağıdan yukarı, çapraz her ne şekilde okursanız şiir okumuş olursunuz.*